

Apologia de la literatura

Tzvetan Todorov
La literatura en perill
Galàxia Gutenberg / Cercle de
Lectors, 2008
100 pàgs.

No semblaria a priori la trajectòria de Tzvetan Todorov la més adient per a escriure un llibre com aquest, a no ser que considerem que l'entusiasme anti-formalista que el mou siga imbuït de la fe del convers. Tal i com el mateix autor s'encarrega de recordar-nos als apunts biogràfics que figuren al pròleg, ell va ser, al costat d'autors com Roland Barthes, Gérard Genette o A. J. Greimas, un dels paladins dels estudis estructuralistes que durant els anys seixanta i setanta van esdevenir hegemònics a les càtedres de filologia de la universitat francesa, i de retop, a tot arreu. Cert que en el seu cas l'interès pels aspectes interns de l'obra literària es fonamentava no sols en el desig d'esmenar carències intrínseques a la disciplina, sinó també en el desinterès per l'ortodòxia marxista, que feia dels estudis literaris un mer exercici propagandístic. La posterior dedicació de Todorov a l'assagisme, amb títols com *La conquête de l'Amérique*, *Face à l'extrême* o *Les aventuriers de l'absolu*, que ampliaven el seu camp d'interessos cap al terreny historiogràfic i cultural, marca una segona etapa en la trajectòria d'aquest singular estudiós. És dintre d'aquest gir culturalista que s'entén el llibre que ens ocupa. Ja des del títol hi és present el to pamfletari, d'al·legat a favor de la literatura. I quin és el perill que l'amenaça, es demanarà, a aquestes altures de la ressenya, el discret lector? Doncs la imposició del model postestructuralista en la seua didàctica, especialment a l'ensenyament secundari, que prioritza les construccions abstractes de la semiòtica, la pragmàtica o la poètica per damunt de l'estudi del sentit últim de les obres. Als alumnes se'ls preguntarà, per exemple, si «*El procés s'em-*

parenta amb el registre còmic o amb el de l'absurd, en comptes de buscar el lloc que ocupa Kafka en el pensament europeu». Todorov dirigeix la seua diatriba al sistema educatiu francès, però seria perfectament extrapolable a l'espanyol. Ja sabem el gran ascendent que els veïns del nord han tingut en la filologia nostrada. Als que fa temps que ens guanyem la vida mirant d'ensenyar als alumnes un poc d'aquesta cosa volàtil i fascinant que és la literatura, la santa indignació de Todorov ens resulta molt pròxima. D'un temps ençà el metallenguatge de la lingüística textual s'ha imposat en els nostres plans d'estudi, i ha fet que els comentaris de text sovint degeneren en una repetició rutinària de conceptes buits, que res no aporten a la comprensió real de l'obra ni a la formació de l'alumne. Tal i com apunta Todorov, aquests excessos han estat compensats d'uns anys ençà en l'àmbit universitari per algunes escoles com l'estètica de la recepció, els *cultural studies* o la literatura comparada que afirmen l'irrenunciable lligam de l'obra literària amb la història i la cultura del seu temps. La crítica de l'assagista búlgar no es limita a l'ensenyament, sinó que es fa extensiva a d'altres àmbits de la institució literària francesa. L'hegemonia teòrica del formalisme tindria com a perniciosos correlats el solipsisme experimental i el nihilisme filosòfic que tenalla una part representativa de la novel·lística francesa. Juntament amb aquest contingut apològic, una part important del llibre es dedica a indagar en la història de les idees estètiques els orígens de l'autonomia de l'obra d'art respecte al món, que és a la base de l'auge dels corrents formalistes. Todorov hi demostra una admirable capacitat de síntesi i divulgació. Però el més valuós del seu llibre és la gran passió que irradia. La literatura en perill és, per damunt de tot, el clam d'un humanista de la vella escola, que reivindica, per damunt de la faramalla teòrica, la capacitat de la literatura per a lligar-nos amb el món i per a transformar-nos interiorment: «més densa i més eloqüent que la vida quotidiana però no radicalment diferent, la literatura amplia el nostre univers, ens incita a imaginar altres maneres de concebre'l i organitzar-lo... Ens proporciona sensacions irremplaçables que fan que el món real esdevingui més carregat de sentit i més bell». Quasi res, diu el paperet...

Ximo Espinós

Ulls que esperen

Francesc Bononad
Empremtes en la neu. Oftalmocontes
Laertes, Barcelona, 2007
112 pàgs.

Empremtes en la neu és el primer llibre que publica aquest autor valencià, i està compost per una sèrie de relats que s'alternen amb les fotografies d'Isa Cogollos i Mireia Peris en un intent de comunicació entre la fotografia i la literatura o, com diu el mateix autor, «un intent de maridatge entre la paraula escrita i la imatge».

No debades, l'admirat Julio Cortázar ja hi va establir belles relacions en aquell cèlebre article sobre la teoria del conte publicat en *La casilla de los Morelli*, autor que el mateix Francesc Bononad cita també després de comparar aquestes dues disciplines artístiques. «El fotògraf literat busseja fins que el seu ull es torna ull de peix o de perla, ull entelat i quasi blanc, lent boirosa que el verb haurà de dissipar.»

Afegits als relats, l'autor confegeix una mena de pròleg que comença en l'apartat «Ulls que miren» amb un poema d'Enric Sòria, i continua amb «1. Ulls que parlen», «2. Ulls que escolten», «3. Ulls que toquen», i un epíleg en forma de dietari: «4. Ulls en blanc», on expressa, entre altres, les seues opinions al voltant de la creació literària, del silenci o la pàgina en blanc on «cal estampar-hi el peu», i on rau «el sentit, la bellesa, la veritable separació i moviment». El llibre, a més dels marges amples i la pàgina final en blanc, per allò de tancar el cercle, acaba en una estrofa d'un altre poema d'Enric Sòria.

Francesc Bononad escriu amb un llenguatge àgil, ric i versàtil, carregat de referències culturals i filosòfiques, on també hi cap el joc de paraules i conceptes, com ara «Microtrilogia Ent o Els díptics exteriors»; unes narracions curtes de forma i temàtica molt variada, impregnades d'un sentit de l'humor constant, negre de vegades, sorneguer